

SAĞLIKSIZLIĞIN KENTLEŞMESİ

Ankara ve Diyarbakır Kentlerinde Sağlık
Sorunları Üzerine Bir Araştırma

Derleyenler

Prof. Dr. Melih ERSOY

Doç. Dr. H. Tarık ŞENGÜL

Araş. Gör. Gülçin TUNÇ

Araş. Gör. A. Cenap YOLOĞLU

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
KENTSEL POLİTİKA PLANLAMASI VE YEREL YÖNETİMLER
ANABİLİM DALI
2004-2006 YILLARI STÜDYO ÇALIŞMASI

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı
2004-2006 Yılları Stüdyo Çalışması

Yayın No: 10

Ankara-Aralık 2006

ÖNSÖZ	7
1. GİRİŞ	9
<i>Araş. Gör. Ali Cenap YOLOĞLU</i>	
1.1. Sağlık Konusundaki Yöntemsel Yaklaşımlar.....	9
1.1.1. Olguculuk Yaklaşımı.....	9
1.1.2. Yorumlayıcı Yaklaşım.....	10
1.1.3. Eleştirel Gerçekçi Yaklaşım.....	11
1.2. Sağlık Eşitsizlikleri.....	12
2. SAĞLIK KAVRAMI ve HİZMETLERİNE İLİŞKİN TANIM, ÖLÇÜT ve UYGULAMALAR	19
<i>Göknur ARABACI, Süphan NAKİPOĞLU, Pınar ÖZBAY, Okan ÖZYAZICI, İlknur URKUN, Ayça Öncü, Naci YILMAZ</i>	
2.1. Temel Hak Olarak Sağlık.....	19
2.2. Temel Sağlık Hizmetleri Kavramı ve Uygulamaları.....	20
2.2.1. Tanımlar.....	20
2.2.1.1. Temel Sağlık Hizmetleri (TSH).....	20
2.2.1.2. Koruyucu Hekimlik Hizmetleri.....	20
2.2.1.3. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri.....	21
2.2.1.4. Rehabilitasyon Hizmetleri.....	21
2.2.1.5. Halk Sağlığı.....	21
2.2.2.1. Bir Görüş Olarak TSH.....	22
2.2.2.2. Örgütlenme Anahtarı Olarak TSH.....	22
2.2.2.3. Birinci Basamak Sağlık Hizmeti Olarak TSH.....	23
2.2.2.4. Etkinlikler Olarak TSH.....	24
2.2.2.5. Hedeflenen İşleyiş ve Örgütlenme.....	24
2.3. Tedavi Edici Sağlık Hizmetlerinde Örgütlenme Modelleri.....	26
2.3.1. İlk Basamak Hasta Bakım Hizmeti.....	26
2.3.2. İkinci Basamak Hasta Bakımı.....	27
2.4. Sosyal Güvenlik ve Sağlık Hizmetlerinde Müdahale Çeşitleri.....	28
2.4.1. Devlet Müdahalelerine İlişkin Kuramlar.....	28
2.4.1.1. Marksist Kuram.....	29
2.4.1.2. Liberal-Demokratik Kuram.....	29
2.4.1.3. Çoğulcu Kuram.....	30
2.4.1.4. Neo-Liberal Kuram.....	31
2.4.2. Sosyal Güvenlik Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	32
2.4.2.1. Klasik Dönem: İlk Modern Sigorta Modeli.....	33
2.4.2.2. Keynezci Refah Devleti Dönemi: Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi.....	34
2.4.2.3. Neo-Liberal Dönem: Sosyal Güvenlik Harcamalarının Terk edilmesi.....	34
2.4.3. Sağlık Reformları.....	35
2.5. Yoksulluk, Eşitsizlik ve Sağlık.....	36
2.6. Yabancı Ülke Deneyimleri.....	37

2.6.1. İngiltere Sağlık Sistemi.....	38
2.6.1.1. Sağlık Sistemi Organizasyonu.....	38
2.6.1.2. Hizmet Sunumu ve Finansmanı.....	40
2.6.2. Amerika Birleşik Devletleri Sağlık Sistemi.....	40
2.6.2.1. Sağlık Sistemi Organizasyonu.....	41
2.6.2.2. Sağlık Finansmanı	43
2.6.3. Fransa Sağlık Sistemi	44
2.6.3.1. Sağlık Organizasyonu ve Finansmanı	45
2.6.3.2. Sağlık Sigortası.....	45
2.6.4. Mısır Sağlık Sistemi	47
2.6.4.1. Sağlık Sistemi Organizasyonu.....	47
2.6.4.2. Sağlık Reformu Stratejisi	48
2.6.5. Arjantin Birleşik Devletleri Sağlık Sistemi	49
2.6.5.1. Ülkenin Sağlık Sistemi ve Reform Programları	49
2.6.6. Bulgaristan Sağlık Sistemi.....	51
2.6.6.1. Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı	51
2.6.6.2. Ulusal Sağlık Sigorta Fonu.....	52
2.6.6.3. Zorunlu Emeklilik Sigortası	53
2.6.6.4. Sağlık Reformu Sonucunda Oluşan Sorunlar	53
2.6.7. Sosyalist Küba Cumhuriyeti Sağlık Sistemi.....	54
2.6.7.1. Sağlık Sisteminin Örgütlenme İlkeleri	55
2.7. Ülkeler Arası Genel Değerlendirme.....	57
2.8. Türkiye Sağlık Sistemi	64
2.8.1. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin Tarihsel Gelişimi	64
2.8.2. Örgütsel Yapı ve Yönetim	66
2.8.3. Sağlık Hizmetleri	68
2.8.3.1 Temel Sağlık Hizmeti.....	68
2.8.3.2 İkinci ve Üçüncü Düzeyde Sağlık Hizmetleri	69
2.8.4. İnsan Kaynakları	70
2.8.5. Sağlık Hizmeti Finansmanı.....	71
2.8.5.1 Sağlık Bakanlığı	72
2.8.5.2 Üniversite Hastaneleri	73
2.8.5.3 Sosyal Sağlık Sigorta Programları.....	73
2.8.5.4 Türkiye’deki Özel Sağlık Sigortaları.....	76
2.8.6. Sağlık Alanında AB’ye Yönelik Çalışmalar ve	76
2.8.7. Sağlık Reformu Tartışmaları ve Bugün Gelinek Nokta.....	77
2.8.7.1 Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi	78
2.8.7.2. 1980 Sonrası Sağlık Reformu.....	80
2.8.7.3. Sağlıkta Dönüşüm Programı	81
2.9. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Sağlıklı Şehirler Projesi.....	86

3. ANKARA ve DİYARBAKIR KENTLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ.....91*Araş. Gör. Gülçin Tunç, Araş. Gör. Ayşe KAVUNCU***4. YOKSUL KENT ALANLARINDA SINIF BOYUTUYLA SAĞLIK SORUNLARI..... 107***Göknur ARABACI, Pınar ÖZBAY, İlknur URKUN, Zeynep KARABATUR, Gökhan ERKAN, Barış UÇAKER, Evrim ŞAHİN, Nejat KOCABAY*

4.1. Kuramsal Çerçeve	107
4.1.1. Sınıf Kavramı ve Sınıf Kuramları.....	108
4.1.1.1. Marksist Sınıf Kuramı	108
4.1.1.2. Weberci Sınıf Kuramı	111
4.1.1.3. Yeni-Marksist Sınıf Kuramı	112
4.1.1.4. Yeni-Weberci Sınıf Kuramı	113
4.1.2. Alan Çalışmasına Yol Gösterici Çıkarımlar	114
4.1.2.1. Sınıfsal Konum Analizi.....	115
4.1.2.2. Sınıfsal Konumun Ölçütleri.....	117
4.1.2.3. Sınıfsal Konuma Bağlı Sağlık Ölçütleri	117
4.1.3. Sağlık Konusunu Sınıf Boyutuyla Ele Alan Çalışmaların Değerlendirilmesi	118
4.2. Alan Çalışmalarının Değerlendirilmesi.....	121
4.2.1. Örneklemin Sınıfsal Konumu	122
4.2.1.1. Üretim Araçlarına Sahiplik	123
4.2.1.2. Kurumsal Üstünlük	124
4.2.1.3. Vasıflılık Durumu	125
4.2.1.4. İşsizlik	127
4.2.1.5. Örneklemin Sınıfsal Konum Şeması	128
4.2.2. Sağlık Durumunun Sınıf Boyutu Çerçevesinde Değerlendirilmesi	130
4.2.2.1. Sınıfsal Konumun Hane Reisinin Sağlık Durumuna Etkileri.....	130
4.2.2.2. Sınıfsal Konumun Hane Genelinin Sağlık Durumuna Etkileri	151
4.2.2.3. Sınıfsal Konumun Bireylerin Beden ve Ruh Sağlığına Etkileri	158
4.2.3.2. Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sağlık Hizmetleri	172
4.3. Değerlendirme.....	182

5. YOKSUL KENT ALANLARINDA KADIN SAĞLIĞI..... 187*Murat AKBAŞ, Emin Çetin HAŞAR, Gökçe OKULU, Hade TURKMEN*

5.1. Kadınlarda Sağlık Sorunlarına Neden Olan Etmenler.....	188
5.1.1. Toplumsal Cinsiyet İlişkileri ve Kadın Sağlığı.....	188
5.1.2. Kadının Hane İçindeki Konumu.....	190
5.1.3. Yoksulluk ve Kadın Sağlığı.....	192
5.1.3.1. Geçinme Stratejilerinde Kadının Rolü	193

5.1.3.2. Toplumsal İlişki Ağları İçinde Kadının Rolü.....	195
5.1.4. Şiddet ve Kadın Sağlığı.....	196
5.1.5. Eğitim Durumu ve Kadın Sağlığı.....	198
5.1.6. Sınıfsal Konum, Devlet ve Kadın Sağlığı.....	199
5.2. Kadınlarda Görülen Hastalıklar.....	200
5.2.1. Üreme Sağlığı.....	201
5.2.1.1. Aile Planlaması.....	201
5.2.1.2. Kürtaj.....	201
5.2.1.3. Hamilelikte ve Doğumlar Sırasında Meydana Gelen Ölümler ve Nedenleri.....	201
5.2.1.4. Doğum Sonrası Yaşanan Sağlık Sorunları.....	202
5.2.2. Kanser.....	203
5.2.3. Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar.....	203
5.2.4. Akıl ve Ruh Sağlığı.....	203
5.2.4.1. Depresyon.....	203
5.2.4.2. İntihar.....	204
5.2.5. Şişmanlık (Obezite).....	204
5.3. Kadın Sağlığının Uluslararası Politikadaki Yeri.....	205
5.3.1. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW).....	205
5.3.2. Avrupa Konseyi'nin Üye Ülkelere Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararı.....	207
5.3.3. Kadın 2000: 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış (Pekin +5) Konferansı.....	208
5.3.3.1. Birleşmiş Milletler Birinci Dünya Kadın Konferansı.....	208
5.3.3.2. Birleşmiş Milletler İkinci Dünya Kadın Konferansı.....	208
5.3.3.3. Birleşmiş Milletler Üçüncü Dünya Kadın Konferansı.....	208
5.3.3.4. Birleşmiş Milletler Dördüncü Dünya Kadın Konferansı.....	209
5.3.3.5. Birleşmiş Milletler Beşinci Dünya Kadın Konferansı.....	209
5.3.4. Dünya Sağlık Örgütü'nün Avrupa'da Kadın Sağlığının İyileştirilmesine Yönelik Stratejik Eylem Planı.....	212
5.4. Türkiye, Ankara ve Diyarbakır'da Kadın Sağlığı.....	221
5.4.1. Demografik Göstergeler.....	221
5.4.1.1. Yaş Gruplarına Göre Kadın Nüfusu.....	221
5.4.1.2. Eğitim Durumu.....	226
5.4.1.3. Çalışma Durumu.....	227
5.4.1.4. Evlilik Yaşı.....	228
5.4.1.5. Kadınlarda Sigara Kullanma Durumu.....	229
5.4.2. Üreme Sağlığı.....	230
5.4.2.1. Aile Planlaması.....	230
5.4.2.2. Doğumun Yapıldığı Yer.....	231
5.4.2.3. Doğuma Ait Diğer Veriler.....	234
5.4.2.4. Gebe-Loğusa Döneminde İzlenme Durumu.....	235
5.4.3. Kadına Yönelik Şiddet.....	236
5.5. Alan Çalışmalarının Değerlendirilmesi.....	238
5.5.1. Kadınlara Ait Demografik Göstergeler.....	238
5.5.1.1. Kadınların Doğum Yerleri.....	239

5.5.1.2. Kadınların Yaş Dağılımı ve Eğitim Durumları	240
5.5.1.3. Kadınların Çalışma Durumları	245
5.5.1.4. Kadınların Sosyal Güvenceye Sahip Olma Durumları.....	246
5.5.2. Genel Sağlık Verileri	249
5.5.2.1. Kadınların Genel Olarak Beden ve Ruh Sağlığı.....	249
5.5.2.2. Sürekli Hastalıklar	259
5.5.2.3. Son Altı Ay İçinde Rahatsızlık Geçirme Durumu.....	265
5.5.2.4. Son 3 Yıl İçinde Ameliyat Geçirme Durumu.....	271
5.5.2.5. Son 3 Yıl İçinde Hastaneye Yatma Durumu	272
5.5.2.6. Rahatsızlanma Durumundaki Tavrı.....	273
5.5.3. Üreme Sağlığı Verileri.....	276
4.5.3.1. Aile Planlaması	284
5.5.4. Aile İçi Şiddet.....	296
5.5.5. Uyku sorunu ve psikolojik nedenlerle ilaç kullanma durumu	304
5.6. Sonuç ve Değerlendirme	304

6. YOKSUL KENT ALANLARINDA ÇOCUK ve GENÇ SAĞLIĞI..... 307

Araş. Gör. Ayşe KAVUNCU, Filiz KUZU, Seçil ARSLAN, Eylem SAYILI

6.1. Yoksulluk Kavramı ve Çocuk ve Genç Yoksulluğu	307
6.1.1. Ekonomik Etmenler ve Sosyo-Ekonomik Durum ile Çocuk ve Genç Sağlığı.....	309
6.1.2. Yoksulluğun Süresi, Derinliği, Etkileri ve Ortaya Çıktığı Zamanlar	310
6.2. Çocuk ve Genç Sağlığını Etkileyen Etmenler.....	311
6.2.1. Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Çocuk ve Genç Sağlığı Üzerindeki Etkisi	311
6.2.2. Çevre Etmeni	313
6.2.2.1. Fiziksel Çevre Etmeni	313
6.2.2.2. Toplumsal Sermaye Etmeni	314
6.2.2.3. Sosyo-Kültürel Yapı.....	315
6.3. Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkileri.....	316
6.3.1. Zihinsel ve Psikolojik Etkiler	316
6.3.2. Fiziksel Etkiler.....	318
6.3.3. Yoksulluk ve Çocuk İşçiliği	319
6.4. Türkiye’de Yoksulluk İle Bağlantılı Olarak Çocuk ve Genç Sağlığı.....	321
6.5. Alan Çalışmalarının Değerlendirilmesi.....	327
6.5.1. Çocuk ve Gençlerin Değerlendirilmesi.....	330
6.5.1.1. 0-5 Yaş Arası Bebeklerin Yaş, Cinsiyet ve Sosyal Güvence Dağılımı.....	330
6.5.1.2. 0-5 Yaş Arası Bebeklerin Doğumla İlgili Bazı Göstergeleri	332
6.5.1.3. 6-25 Yaş Arası Çocuk ve Gençlerin Yaş, Cinsiyet ve Toplumsal Güvence Dağılımı	365
6.5.1.4. 6-25 Yaş Arası Çocuk ve Gençlerin Eğitim Durumu.....	367
6.5.1.5. 6-25 Yaş Arası Çocuk ve Gençlerde Çocuk İşçiliği.....	374
6.5.2 Çocuk ve Gençlerin Yaşadığı Sağlık Sorunları	378
6.5.2.1. Çocuk ve Gençlerin Sürekli Rahatsızlıkları	382

6.5.2.2 Çocuk ve Gençlerin Sürekli Olmayan Sağlık Sorunları..... 389

7. YOKSUL KENT ALANLARINDA MEKAN BOYUTUYLA SAĞLIK SORUNLARI..... 397

Araş. Gör. Defne GÜNAY, Araş. Gör. Yasemin İLKAY, Dalsu USLU, Ali Şahin AKTAN

7.1. Giriş.....	397
7.2. Sağlık ve Mekân.....	399
7.2.1. Fiziksel Çevre ve Hizmetler Açısından Komşuluk Birimleri	400
7.2.1.1. Yoğun Risk Altındaki Kent Alanları	401
7.2.1.2. Konut Koşulları	403
7.2.1.3. Çevresel Etmenler	405
7.2.2. Sosyal Sermaye.....	406
7.2.2.1. Tanım	407
7.2.2.2. Sosyal Sermaye Ölçütleri	409
7.2.2.3. Sosyal Sermaye ve Sağlık	414
7.2.2.4. Bir Sosyal Etmen Olarak Komşuluk	417
7.2.2.5. Komşuluğun Sağlığa Etkileri Üzerine Örnek Bir Çalışma – İskoçya	420
7.3. Alan Çalışmalarının Değerlendirilmesi.....	421
7.3.1. Konuta İlişkin Etmenler.....	421
7.3.1.1. Konut Sahipliliği ve Tapu Durumu	421
7.3.1.2. Konuta Ait Özellikler ve Konut Konforu.....	429
7.3.1.3. Konutun Altyapı Durumu ve Kentsel Altyapı Hizmetlerinin Sunumu.....	439
7.3.2. Konuta İlişkin Özelliklerin Hastalık Etmeni Olarak Değerlendirilmesi	442
7.3.2.1. Ankara- Diyarbakır Alan Çalışmalarının Soğuk Alma Kaynaklı Hastalıklara göre Konut Konforu ve Altyapı Durumu	444
7.3.2.2. Ankara-Diyarbakır Alan Çalışmalarının Soğuk Alma Kaynaklı Hastalıklara Göre Konut Sorunları.....	446
7.3.2.3. Ankara-Diyarbakır Alan Çalışmalarının Bağırsak, İdrar Yolları Kaynaklı Hastalıklara göre Konut Konforu ve Konutun Altyapı Durumu.....	446
7.3.2.4. Ankara-Diyarbakır Alan Çalışmalarının Bağırsak, İdrar Yolları Kaynaklı Hastalıklara göre Konut Sorunları	448
7.3.3. Fiziksel Çevreye İlişkin Etmenler.....	449
7.3.4. Sosyal Etmenler.....	454
7.3.4.1. Sosyal Kaynaklı Sorunlara Göre Görülen Sürekli Hastalıklar ve Son 6 Ay İçinde Geçirilen Rahatsızlıklar	456
7.4. Değerlendirme.....	457

8. SONUÇ ve POLİTİKA ÖNERİLERİ 463

9. KAYNAKÇA 479